

-1928' Δριστοτέλης Κουρτίδης
επι Μυριφουδ

(Σπουδαί, έργα, επιστημονική καί κοινωνική δράσις αὐτοῦ.)

Τέσ ἐγκυκλίους σπουδάς του διήνυσεν ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ
Γένους Σχολῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐγγραφείς εἰς τὴν φιλοσο-
φικὴν σχολὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου, ἐδημοσιογράφησεν
ἐπὶ ἰκανά ἐτη, συνεργαζόμενος εἰς τὴν "Ἐβδομάδα" τοῦ Δ. Καμπού-
ρογλου καί τὴν "Ἐστίαν" τοῦ Γ. Κασόνη καί εἶτα Γ. Δροσίνη.
Ἦτο δέ καί ἀρχισυντάκτης τῆς "Διαπλάσεως τῶν παιδῶν" ἐκ τῆς
ἐργασίας ταύτης προῆλθεν εἰς φῶς σειρά διηγημάτων, τὰ ἑποῖτα,
κατ' ἐκλογὴν, μετεφράσθησαν γερμανιστὶ μὲν ἀπὸ τὸν Αὔγουστον
Μπόλτε, Ἰταλιστὶ ἀπὸ τὸν Ἀντώνιον Κορβασιόλη, καί Ἀγγλιστὶ
εἰς κορυφαῖον τομίδιον μετὰ διηγημάτων τοῦ κ. Γ. Δροσίνη ἀπὸ τὴν
Ἑλληνομαθῆ ἀγγλίδα συγγραφεῖς Miss Edwards · πρὸ τινῶν δέ
μηνῶν ὁ καθηγητὴς τῆς ἐλληνικῆς ἐν τῷ Ἰσπανικῷ Πανεπιστημίῳ
τῆς Βαρκελόνης κ. Luis Segala μετέφρασε μετὰ ἐπαινετικῆς
εἰσαγωγῆς ἐν ἐξ' αὐτῶν καί ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ φιλολογικόν πα-
ρῆρημα τοῦ Correo Catalán . Τὰ διηγήματα αὐτὰ πληροῦν ἕως τῶρα
τέσ σελίδας τῶν Πεοελληνικῶν Ἀναγνωσμάτων.

Τὸ 1884 διωρίσθη κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Τμηματάρχου τότε
ἀειμνήστου Σπ. Λάμπρου γραμματεὺς Β' τάξεως εἰς τὸ Ὑπουργεῖον
τῆς Παιδείας. Τὸ 1889 ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν πρὸς φιλοσοφικὰς
καί παιδαγωγικὰς σπουδάς. Διέμεινε σχεδὸν 4 ἔτη καί ἔσχε διδα-
σκάλους τὸν Κοῦνο-Φίσερ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, τὸν
Βοῦνδ εἰς τὴν ψυχολογίαν, τὸν Ροδδλφον Ἰϋνεν (βραβεῖον Νόμπελ)
καί τὸν Ὁθωνα Λίπμων εἰς τὴν φιλοσοφίαν καί εἰς τὴν παιδαγω-
γικὴν τὸν κορυφαῖον τῶν τότε παιδαγωγῶν Ραῖν. Περὶ τοῦ Ferrissar
τοῦ Ραῖν ἔγγραφεν εἰς τὸ ἐλληνικὸν περιοδικὸν Κλειώ τῆς Λειψίας
ἔξετάσεις ἐπὶ διδακτορίᾳ ὑπέστη ἐν Ἰένῃ τὸ 1892, λαβὼν

δίπλωμα *cum laude* . Ἡ ἐναίσιμος διητριβή του *Gewöhnung*
und Gewohnheit ἀναφέρεται ὡς μία ἐκ τῶν ὀλίγων πηγῶν εἰς τὸ
ὀμώνυμον ἄρθρον τοῦ Μεγάλου Παιδαγωγικοῦ Λεξικοῦ τοῦ Ραῦν, ὁ
ἴδιος δέ 'Ραῦν ὑπὸ τὸ ἄρθρον του *Charakterbildung* μετὰ τῶν
συμβουλευτέων πραγματειῶν ἀναγράφει καὶ τὸ ἔργον τοῦ κ.Κουρ-
τίδου.

'Επιστρέψας εἰς Ἑλλάδα κατ'ἀρχάς ἐδημοσιογράφησε. Ἐ-
πειδὴ δέ εἰς τὴν θεατρικὴν κριτικὴν προσέδωκεν ἐπιστημονικὴν
πως μορφήν, τῇ προτάσει τοῦ Δημ. Κορομηλά ἐκλήθη εἰς τὴν Δρα-
ματικὴν σχολὴν τοῦ Ἰδρυτοῦ Ἀθηνῶν, ὡς διδάσχος τοῦ παθόντος
Γ. Βιζυηνοῦ. Ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐδίδαξε ψυχολογίαν τῶν συναισθη-
μάτων καὶ τῆς ἐκφράσεως αὐτῶν, αἰσθητικὴν καὶ δραματολογίαν.
Βραδύτερον διὰ τὰ μαθήματα ταῦτα ἐκλήθη εἰς τὴν Βασιλικὴν
δραματικὴν σχολὴν, συναρκοῦσθαι μετὰ τοῦ Θωμᾶ Οἰκονόμου καὶ
Σ. Στεφάνου. Πρὸς ἐξεγέρσειν τοῦ ἀνδιαφέροντος ὑπὲρ τῶν ψυχολο-
γικῶν ζητημάτων ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἔκαμνε διαλέξεις εἰς τὸν
Παρνασσόν: ψυχολογία τοῦ καθ' ἑκάστου βίου, Ταξείδια εἰς τὰ βά-
θη τῆς ψυχῆς, περὶ ὀνείρων κτλ. Τῶν διαλέξεων τούτων μακρὰ πε-
ριλήψεις εὐρίσκονται εἰς τὰς ἐφημερίδας τὰς τότε, ἰδίως εἰς
τὴν 'Ἀκροπόλιν καὶ τὴν 'Ἐστίαν.

Κατὰ πρότασιν τοῦ Ν. Μπότση ἐκλήθη τὸ 1897 ὡς καθηγη-
τῆς εἰς τὸ Ἀρσάκειον. Ἐδίδαξε ψυχολογίαν, διδακτικὴν καὶ παι-
δαγωγικὴν ἐπὶ μακρὰ ἔτη, μέχρι τῆς προαγωγῆς του εἰς Διευθυν-
τὴν τοῦ Διδασκαλεῖου Πειραιῶς.

Ἡ ὀργανωτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Αἰ Ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ
Συνεδρίου ἐξελέξεθ αὐτὸν ὡς εἰσηγητὴν τοῦ τμήματος τῆς γυναι-
κείας μορφώσεως, ἡ δέ εἰσηγήσεις αὐτοῦ ἦτις ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς
τεῦχος ὑπὸ τὸν τίτλον " Ἀγωγή τῆς γυναικός " εἶναι ἴσως ἡ μό-
νη περ' ἡμῶν πλήρης ἐπισκόπησις τῆς γυναικείας μορφώσεως ἐπὶ

τοῦ θήλαος νηπίου μέχρι τῆς κοινωνικῆς δράσης γυναικός.

Ἐν τῷ μεταξύ ἐξηκολούθει καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἐργασία. Τότε ὑπὸ τοῦ Πράγερ καὶ τῶν ἀμερικανῶν παιδαγωγῶν εἶχον ἀρχίσει αἱ μελέται περὶ τοῦ βρέφους καὶ τοῦ νηπίου. Εἰς τὴν ἐπετηρίδα τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως τοῦ Μπουκουβέλα ὁ Κουρτίσης ἔγραψε τὴν πρώτην χρονολογικῶς εἰς τὴν γλῶσσάν μας μελέτην περὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδίου. Τὴν προσοχὴν του εἴλκυσε καὶ ἡ ψυχοπαθολογία τοῦ παιδίου, καὶ ἐν τῇ "Ψυχιατρικῇ καὶ νευρολογικῇ Ἐπιθεωρήσει τοῦ Βλαβιανοῦ ἐδημοσίευσεν τὴν πραγματείαν "ψυχοπάθειαι ἐν τῷ σχολείῳ". Πρῶτος ἐπίσης παρ' ἡμῶν ἐπραγματεύθη ἐκ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως τὸ ζήτημα τοῦ ἐντοπισμοῦ τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ τῶν μνημονικῶν τύπων. τῆς μελέτης ταύτης τὸ πρῶτον μέρος ἀνεγνώσθη εἰς τὸν ὑπὸ τὸν ἀείμνηστον Κυβεριστὸν Στέφανον Διδ. Συλλογον, τὸ δεῦτερον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Δελφικὸν τοῦ Διδ. Συλλόγου, εἶτα ἐξ συμπληρωμένον εἰς τὴν Ψυχιατρικὴν ἐπιθεώρησιν καὶ ἐξ αὐτῆς εἰς ἴδιον τεύχος ὑπὸ τὸν τίτλον πνευματικαὶ ἰδιοφυΐαι, αἰτίαι αὐτῶν καὶ σημασία ἐν τῇ αἰσθητικῇ καὶ τῇ παιδευτικῇ." θέλων ν' ἀνοίξῃ νέους δρόμους διδασκαλίας τῶν φυσιογνωστικῶν μαθημάτων παρ' ἡμῶν, κατὰ τὰς νεωτάτας μεθόδους, τῇ συνεργασίᾳ καθηγητῶν τῶν φυσιογνωστικῶν παρέφρασε καὶ διέσκευασεν τὸ βιβλίον τοῦ Μπούγγερμανν, τὸ ὅποιον συμπληρωθὲν ἐξ ἑλληνικῶν μονογραφικῶν περὶ ἑλληνικῶν ἰχθύων, ἑλλ. χελώνης κτλ. ἀπετέλεσε ὀγκώδη τόμον ἐξ ὑπερῆκουσίων σελίδων, εὐεργετικὸν βοήθημα εἰς τοὺς διδάσκοντας. Μόνος δὲ δι' ἐπιμόχθου ἐργασίας συνέγραψε τὰ Ἐπιθεώρημα διδασκαλίας τῆς φυτολογίας κατὰ τὰς βιολογικὰς ἀρχὰς καὶ ἐν συνδέσει πρὸς τὸν σχολικὸν κῆπον. Τὴν ἀξίαν τοῦ βιβλίου τούτου ἀρμοδιώτερος νὰ κρίνῃ εἶναι ὁ ἐκ τῶν ἀκαδημαϊκῶν κ. Ι. Πολύτης, καθηγητῆς τῆς βοτανικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, θερμῶς ἐκφρασοθεὶς περὶ αὐτοῦ ἐν Συμβουλίῳ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ τῆς Παιδείας.

Ἐπὶ πρῶτον εἰς τῶν ὀργανωτῶν τῆς Σχολῆς τῶν ἀπύρων παιδῶν

του Παρνασσού. Είς αὐτόν δέ ὡς εἰδικόν κοσμητόρα ἀνετέθη ἡ συγγραφὴ τῆς ἱστορίας τῆς σχολῆς ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τῆς, καὶ ἡ μελετὴ περὶ τοῦ Βασιλειάδου τοῦ ποιητοῦ, τοῦ σχόντος τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς .

Ἐξακολουθῶν τὰς ψυχολογικο-παιδαγωγικὰς μελέτας τοῦ ἐδημοσίου εἰς Ἐκπαιδευτικὴν Ἐπιθεώρησιν τοῦ Ζαράνη τὴν πραγματεῖαν Ὁ φόβος παρὰ τοῖς παισὶν.

Αἱ μελέται τοῦ περὶ τῆς ψυχῆς τῆς γυναικὸς ἤγαγον αὐτόν εἰς σειρὰν διαλέξεων ἐν τῷ Παρνασσῷ, τῷ Λυκεῖῳ τῶν Ἑλληνίδων, κλπ. περὶ γυναικὸς : Διαφέρει ψυχικῶς ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα; ἡ γυναῖκα ἐνώπιον τοῦ κινδύνου, τὸ δέ ζήτημα τῆς κληρονομικότητος ἐπραγματεύθη εἰς δύο διαλέξεις: Ἡ μητέρα τοῦ Γκαίτε καὶ ἡ μητέρα τοῦ Βύρωνος. Ἡ ἰταλὶς ἰατρός καὶ παιδαγωγός Μαρία Μοντεσσόρη μετερρύθμισεν ἐπιστημονικῶς τὰς βῆσεις τῆς νηπιογωγικῆς ἀγωγῆς καὶ εἰδικῶς τὸ σύστημά της ἐνικατέστησε τὸ τοῦ Φρόμπελ. Παρακολουθῶν καὶ ἐν τούτῳ τὰς νέας τάσεις παρέφερε τὸ ἔργον τῆς Ἀμερικανίσσας ^{Fisher} περὶ Μοντεσσόρη, μετὰ εἰσαγωγῆς τῆς συγγραφῆς, Πλὴν τούτων διεσκεύασε καὶ ἐξελλήνισε πληθύν ἄλλων ἔργων, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τὴν τῆς ψυχῆς τοῦ Φεῦχτερελέμπεν, μετὰ εἰσαγωγῆς, τὰ κατὰ τὸ ἡμῶν πρωτότυπα " πρῶτα βήματα τῆς ἀνθρωπότητος" τὴν βιογραφίαν τοῦ Οὐασινγκτῶνος κτλ. Ἡ παιδαγωγικὴ δὲν εἶναι μόνον ψυχρὰ ἐπιστήμη τοῦ σπουδαστηρίου. Ὁ παιδαγωγός πρέπει νὰ ἔχη τὸ χάρισμα ν' ἀνάψῃ τὸ θεῖον πῦρ εἰς ἑκατοντάδας καρδιῶν. Τὸ χάρισμα τοῦτο φαίνεται ἔχων ὁ Ἄρ. Κουρτίδης, ἀσκήσας τὴν παιδαγωγικὴν ὡς κοινωνικὴν λειτουργίαν. Χαρακτηριστικόν δὲ εἶναι τὸ χωρίον ἐνός βιβλίου σου, εἰς τὸ ὁποῖον τὴν ἐπιστήμην παρομοιάζει ὡς τὸ ὄλεθρον καὶ ὄλοκάδαρον νερόν, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς, φθάνει, διεχτετευόμενον, μέχρι τῶν πενιχροτέρων καλυβῶν τοῦ λαοῦ.

Πλήρη πίνακα τῆς ἐργασίας τοῦ ἀειμνήστου αὐτοῦ ἐπιστήμωνος λογοτέχνου, φιλολόγου, φιλοσόφου καὶ παιδαγωγοῦ κατάρθωσα νὰ καταρτίσω περὶ ἧς δὲ ἀναγράψω τὰ σχετικὰ ἐν καιρῷ

Περὶ τοῦ Ἀριστοτέλη Κουρτίδου εἶχεν ὑποβληθῆ ὑποψηφίως ὡς Ἀκαδημαῖκου διὰ τὴν ἔδραν τῆς Φιλοσοφίας καὶ Παιδαγωγίας.

Γ. Γρ. Καμμοῦρογλου.

Ἀριστοτέλης Κουρτίδης

(Σπουδαί, έργα, ἐπιστημονικὴ καὶ κοινωνικὴ δράσις αὐτοῦ.)

Τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς τοῦ διήνυσεν ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐγγραφεὶς εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου, ἐδημοσιογράφησεν ἐπὶ ἰκανὰ ἔτη, συνεργαζόμενος εἰς τὴν "Ἑβδομάδα" τοῦ Δ. Καμπούρογλου καὶ τὴν "Ἐστὴν" τοῦ Γ. Κασοδῆ καὶ εἶτα Γ. Δρασοῖνη. Ἦτο δὲ καὶ ἀρχιουντάκτης τῆς "Διακλάσεως τῶν παιδῶν" ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης προήλθεν εἰς φῶς σειρά διηγημάτων, τὰ ἑποῖτα, κατ' ἐκλογὴν, μετεφράσθησαν γερμανιστὶ μὲν ἀπὸ τὸν ἀγχουστον Μπόλτε, Ἰταλιστὶ ἀπὸ τὸν Ἀντόνιον Καραβοῦλη, καὶ Ἀγγλιστὶ εἰς κομψὸν τομῆσιον μετὰ διηγημάτων τοῦ κ. Γ. Δρασοῖνη ἀπὸ τὴν Ἑλληνομαθῆ ἀγγλίσσα συγγραφεῖς *Mrs. Edwards* πρὸς τινῶν δὲ μηνῶν ὁ καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς ἐν τῷ Ἰσπανικῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βαρκελώνης κ. *Juis Segala* μετέφρασε μετὰ ἐπαινετικῆς εἰσαγωγῆς ἐν ἑξ' αὐτῶν καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ φιλολογικόν περιοδικὸν τοῦ *Conce Catalan*. Τὰ διηγήματα αὐτὰ πληροῦν ἕως τῶρα τὰς σελίδας τῶν Νεοελληνικῶν Ἀναγνωσμάτων.

Τὸ 1884 ἀτιμώρηθη κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Τμηματάρχου τότε ἀειμνήστου Σπ. Λάμπρου γραμματεὺς Β' τάξεως εἰς τὸ Ἰκουργεῖον τῆς Παιδείας. Τὸ 1889 ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν πρὸς φιλοσοφικὰς καὶ παιδαγωγικὰς σπουδὰς. Διέμεινε σχεδὸν 4 ἔτη καὶ ἔσχε διδασκάλους τὸν Κόθνο-Φίσερ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, τὸν Βούνδ εἰς τὴν ψυχολογίαν, τὸν Ρεδδλφον Μύκεν (βραβεῖον Νόρπελ) καὶ τὸν Ὄθωνα Λίπρον εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ εἰς τὴν παιδαγωγικὴν τὸν κορυφαῖον τῶν τότε παιδαγωγῶν Ραῖν. Περὶ τοῦ *Seminar* τοῦ Ραῖν ἐγγράψεν εἰς τὸ ἑλληνικόν περιοδικόν Κλειδί τῆς Λειψίας ἑξετάσεις ἐπὶ διδακτορικῇ ὑπόσει ἐν Ἰένῃ τὸ 1892, λαβὼν

δίπλωμα *cum laude* . Ἡ έναρσιμος διατριβή του *Gewohnheit*
und Gewohnheit αναφέρεται ως μία ἐκ τῶν ὀλίγων πηγῶν εἰς τὸ
ὀμώνυμον ἄρθρον τοῦ Μεγάλου Παιδαγωγικοῦ Λογικοῦ τοῦ Ραῦν, ὁ
ὅστις δὲ Ῥαῦν ὑπὸ τὸ ἄρθρον του *Charakterbildung* μετὰ τῶν
συμβουλευτικῶν πραγματειῶν ἀναγράφει καὶ τὸ ἔργον τοῦ κ. Κουρ-
τίδου.

Ἐπιστρέψας εἰς Ἑλλάδα κατ'ἀρχὰς ἐδημοσιογράφησε. Ἐ-
πειδὴ δὲ εἰς τὴν θεατρικὴν κριτικὴν προσέδωκεν ἐπιστημονικὴν
πως μορφήν, τῇ προτάσει τοῦ Δημ. Κορομηλά ἐκλήθη εἰς τὴν Δρα-
ματικὴν σχολὴν τοῦ Ὁδοῦ Ἀθηνῶν, ὡς διάδοχος τοῦ καθόντος
Γ. Βιζυνοῦ. Ἐπί σειρὰν ἑτῶν ἐδίδαξε ψυχολογίαν τῶν συναισθη-
μάτων καὶ τῆς ἐκφράσεως αὐτῶν, αἰσθητικὴν καὶ δραματολογίαν.
Βραδύτερον διὰ τὰ μαθήματα ταῦτα ἐκλήθη εἰς τὴν Βασιλικὴν
δραματικὴν σχολὴν, συνευγαθῶς μετὰ τοῦ Θωμᾶ Οἰκονόμου καὶ
Σ. Στεφάνου. Πρὸς ἐξέγερσιν τοῦ ἐνδιαφέροντος ὑπὲρ τῶν ψυχολο-
γικῶν ζητημάτων ἐπί σειρὰν ἑτῶν ἐκένετο διαλέξεις εἰς τὸν
Παρνασσόν: ψυχολογία τοῦ κατ'ἐκάστου βίου, ταξιδίαι εἰς τὰ βά-
θη τῆς ψυχῆς, περὶ ὀνειρῶν κτλ. Τῶν διαλέξεων τούτων μακρὰ πε-
ριλήψεις εὐρίσκονται εἰς τὰς ἐφημερίδας τὰς τότε, ἰδίως εἰς
τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὴν ἜστIAN.

Κατὰ πρότασιν τοῦ Ν. Μπότση ἐκλήθη τὸ 1897 ὡς καθηγη-
τῆς εἰς τὸ Ἀρσάκειον. Ἐδίδαξε ψυχολογίαν, διδασκτικὴν καὶ παι-
δαγωγικὴν ἐπὶ μακρὰ ἔτη, μέχρι τῆς προεργασίας του εἰς Διευθυν-
τὴν τοῦ Διδασκαλείου Πειραιῶς.

Ἡ ὀργανωτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Αἰ Ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ
Συνεδρίου ἐξέλεξε αὐτόν ὡς εἰσηγητὴν τοῦ τμήματος τῆς γυναι-
κείας μορφώσεως, ἡ δὲ εἰσηγήσις αὐτοῦ ἦτις ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς
τεῦχος ὑπὸ τὸν τίτλον "Ἀγωγή τῆς γυναικὸς" εἶναι ἰσως ἡ μό-
νη πρ' ἡμῶν πλήρης ἐπισκόπησις τῆς γυναικείας μορφώσεως ἀπὸ

τοῦ θήλεος νηπίου μέχρι τῆς κοινωνικῆς δράσεως γυναικός.

Ἐν τῷ μεταξύ ἐξηκολούθει καί ἡ ἐπιστημονικὴ ἐργασία. Τότε ὑπὸ τοῦ Πράγερ καί τῶν ἀμερικανῶν παιδαγωγῶν εἶχον ἀρχίσει αἰ μελέται περὶ τοῦ βρέφους καί τοῦ νηπίου. Εἰς τὴν ἐπετηρῆδα τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως τοῦ Μπουκουβάλα ὁ Κουρτιδῆς ἔγραψε τὴν πρώτην χρονολογικῶς εἰς τὴν γλῶσσάν μας μελέτην περὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδίου. Τὴν προσοχὴν του εἴληκε καί ἡ ψυχοπαθολογία τοῦ παιδίου, καί ἐν τῇ "Ψυχιατρικῇ καί νευρολογικῇ Ἐπιθεωρηθεὶς τοῦ Βλαβιανοῦ ἐδημοσίευσε τὴν πραγματείαν "ψυχοπάθειαι ἐν τῷ σχολείῳ". Πρῶτος ἐπίσης παρ' ἡμῶν ἐπραγματοῦθη ἐκ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως τὸ ζήτημα τοῦ ἐντοπισμοῦ τῶν ψυχικῶν φαινομένων καί τῶν μνημονικῶν τύπων τῆς μελέτης ταύτης τὸ πρῶτον μέρος ἀνεγνώθη εἰς τὸν ὑπὸ τὸν ἀείμνηστον Κυβερτισσον Στέφανον Διδ. Συλλογον, τὸ δεῦτερον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Δελτίον τοῦ Διδ. Συλλόγου, εἶτα δε συμπληρωμένον εἰς τὴν Ψυχιατρικὴν ἐπιθεώρησιν καί ἐξ αὐτῆς εἰς ἴδιον τεύχος ὑπὸ τὸν τίτλον "Πνευματικαὶ ἰδιοφυΐαι, αἰτίαι αὐτῶν καί σημασίαι ἐν τῇ αἰσθητικῇ καί τῇ παιδευτικῇ." θέλων ν' ἀνοίξῃ νέους ὁδοὺς διδασκαλίας τῶν φυσιογνωστικῶν μαθημάτων παρ' ἡμῶν, κατὰ τὰς νεωτάτας μεθόδους, τῇ συνεργασίᾳ καθηγητῶν τῶν φυσιογνωστικῶν παρέφρασε καί διέσκαυσε τὸ βιβλίον τοῦ Μπούγκεμανν, τὸ ὅποτον συμπληρωθὲν ἐξ ἑλληνικῶν μονογραφιῶν περὶ ἑλληνικῶν ἰχθύων, ἑλλ. χελώνης κτλ. ἀπετέλεσε ὁγκώδη τόμον ἐξ ὑπερεξοκείων σελίδων, εὐεργετικὸν βοήθημα εἰς τοὺς διδάσκοντας. Μόνος δὲ δι' ἐπιμέθου ἐργασίας συνέγραψε τὰ Ἐποδείγματα διδασκαλίας τῆς φυτολογίας κατὰ τὰς βιολογικὰς ἀρχὰς καί ἐν συνέσει πρὸς τὸν σχολικὸν κῆπον. Τὴν ἀξίαν τοῦ βιβλίου τούτου ἀρμοιώτερος νὰ κρίνῃ εἶναι ὁ ἐκ τῶν ἀκαδημαϊκῶν κ. Ι. Πολίτης, καθηγητῆς τῆς βοτανικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, θερμῶς ἐκφρασθεὶς περὶ αὐτοῦ ἐν Συμβουλίῳ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ τῆς Παιδείας.

Ἐπὶ πρῶτον εἰς τῶν ὀργανωτῶν τῆς Σχολῆς τῶν ἀπύρων παιδίων

του Παρνασσού. Είς αὐτόν δὲ ὡς εἰδικόν κοσμητόρα ἀνετέθη ἡ συγγραφή
φί τῆς ἱστορίας τῆς σχολῆς ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τῆς, καὶ ἡ με-
λετὴ περὶ τοῦ Βασιλειάδου τοῦ ποιητοῦ, τοῦ σχόντος τὴν πρωτοβουλίαν
τῆς ἱεράσεως αὐτῆς .

Ἐξακολουθῶν τὰς ψυχολογικο-παιδαγωγικὰς μελέτας τοῦ ἐδημοσί-
ευσεν εἰς Ἑκπαιδευτικὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ Ζαρένη τὴν πραγματείαν
Ἐὐφρόσιν περὶ τῶν παιδῶν .

Αἱ μελέται τοῦ περὶ τῆς ψυχῆς τῆς γυναικὸς ἠγάγον αὐτόν εἰς
σειρὰν διαλέξεων ἐν τῷ Παρνασσῷ, τῷ Λυκαίῳ τῶν Ἑλληνίδων, κλπ. περὶ
γυναικὸς : Διαφέρει ψυχικῶς ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα; ἡ γυναῖκα
ἐνώπιον τοῦ κινδύνου, τὸ δὲ ζήτημα τῆς κληρονομικότητος ἐπραγμα-
τεῦθη εἰς δύο διαλέξεις: Ἡ μητέρα τοῦ Γκαῦτε καὶ ἡ μητέρα τοῦ Βύ-
ρωνος. Ἡ ἰταλὶς ἰατρός καὶ παιδαγωγός Μαρτίν Μοντεσσόρη μετερρῶ-
μησεν ἐπιστημονικῶς τὰς βάσεις τῆς νηπιαγωγικῆς ἀγωγῆς καὶ εἰδα-
σκαλίας, τὸ δὲ σύνηθὲς τῆς ἀντικατάστασις τοῦ τοῦ φρέγκελ. Παρακολου-
θῶν καὶ ἐν τούτῳ τὰς νέας τάσεις παρέφερε τὸ ἔργον τῆς Ἀμερικα-
νίδος Fisher περὶ Μοντεσσόρη, μετὰ εἰσαγωγῆς τῆς συγγραφῆς, Πλὴν τού-
των διεσκεύασε καὶ ἐξελληνίσαι πληθὺν ἄλλων ἔργων, εἰς τὴν Ἑπιθεώ-
ρησιν τῆς ψυχῆς τοῦ Φεϋχτερελέμπεν, μετὰ εἰσαγωγῆς, τὸ κατὰ τὸ ἡμῶν
πρωτότυπον " πρῶτα βήματα τῆς ἀνθρωπότητος " τὴν βιογραφίαν τοῦ
Οὐάσιγιτῶνος κτλ. Ἡ παιδαγωγικὴ δὲν εἶναι μόνον ψυχρὰ ἐπιστήμη
τοῦ σπουδαστηρίου. Ὁ παιδαγωγός πρέπει νὰ ἔχη τὸ χέρισμα τῆς ἀνδρῆς
τὸ θεῖον πῦρ εἰς ἑκατοντάδας καρδιῶν. Τὸ χέρισμα τοῦτο φαίνεται
ἔχων ὁ Ἄρ. Κουρτίσης, ἀσκήσας τὴν παιδαγωγικὴν ὡς κοινωνικὴν λει-
τουργείαν. Χαρακτηριστικὸν δὲ εἶναι τὸ χωρίον ἐνός βιβλίου σου,
εἰς τὸ ὁποῖον τὴν ἐπιστήμην παρομοιάζει ὡς τὸ ὀλδοροσεν καὶ ὀλο-
κάθαρρον νερόν, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς, φθάνει, διαχετευθ-
μενον, μέχρι τῶν πενιχρότερων καλυβῶν τοῦ λαοῦ.

Πλήρη πίννακ τῆς ἐργασίας τοῦ ἀειμνήστου αὐτοῦ ἐπιστήμο-
νος λογοτέχνου, φιλολόγου, φιλοσόφου καὶ παιδαγωγοῦ κατώρθωσε νὰ
καταρτίσω περὶ ἧς δὲ ἀναγράψω τὰ σχετικὰ ἐν καιρῷ

Περὶ τοῦ Ἀριστοτέλη Κουρτίσου εἶχεν ὑπεβληθῆ ὑποψηφί-
της ὡς Ἀναθημαῖκου διὰ τὴν ἔδραν τῆς φιλοσοφίας καὶ Παιδαγωγίας.

Δ. Γρ. Κατωσύρογλου.

(Σπουδαι, έργα, επιστημονική καὶ κοινωνική δράσις αὐτοῦ.)

Τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς τοῦ διήνυσεν ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ
Γένους Σχολῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐγγραφεῖς εἰς τὴν φιλοσο-
φικὴν σχολὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου, ἐφημεριογράφησεν
ἐπὶ ἰκανά ἐτη, συνεργαζόμενος εἰς τὴν "Ἐρθεραία" τοῦ Δ. Καμπού-
ρογλου καὶ τὴν "Ἐστίαν" τοῦ Γ. Κασδῶνη καὶ εἶτα Γ. Δροσίνη.
Ἦτο δὲ καὶ ἀρχισυντάκτης τῆς "Διαπλάσεως τῶν παιδῶν" ἐκ τῆς
ἐργασίας ταύτης προήλθεν εἰς φῶς σειρά διηγημάτων, τὰ ὅποια,
κατ' ἐκλογὴν, μεταφράσθησαν γερμανιστὶ μὲν ἀπὸ τῶν Ἀδγευστον
Μπέλτε, Ἰταλιστὶ ἀπὸ τῶν Ἀντόνιον Καραβασάκη, καὶ Ἀγγλιστὶ
εἰς κοινὸν τομίδιον μετὰ διηγημάτων τοῦ κ. Γ. Δροσίνη ἀπὸ τῆν
Ἑλληνομαθῆ Ἀγγλίδα συγγραφέα Miss Edwards - πρὸ τινῶν δὲ
μηνῶν ὁ καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς ἐν τῷ Ἰσπανικῷ Πανεπιστημίῳ
τῆς Βαρκελόνης κ. Luis Segala μετέφρασε μετὰ ἐπαινετικῆς
εἰσαγωγῆς ἐν ἑξ' αὐτῶν καὶ ἐφημερίευσεν εἰς τὸ φιλολογικόν πε-
ρὶ τῆμα τοῦ *Catàlari*. Τὰ διηγήματα αὐτὰ πληροῦν ἕως τῆρα
τὰς σελίδας τῶν Νεοελληνικῶν Ἀναγνωσμάτων.

Τὸ 1884 διωρίσθη κατ' ἐπαινοῦ τοῦ Τμηματάρχου τότε
ἀειμνήστου Σπ. Λάμπρου γραμματεὺς Β' τάξεως εἰς τὸ Ἰκπεργεῖον
τῆς Παιδείας. Τὸ 1889 ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν πρὸς φιλοσοφικὰς
καὶ παιδαγωγικὰς σπουδὰς. Διέμεινε σχεδὸν 4 ἔτη καὶ ἔσχε διδα-
σκάλους τὸν Κόβνο-Φίσερ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, τὸν
Βεϋνὸ εἰς τὴν ψυχολογίαν, τὸν Ροδόλφον Βϋμεν (βραβεῖον Νόμπελ)
καὶ τὸν Ὄθωνα Λίπρον εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ εἰς τὴν παιδαγω-
γικὴν τὸν κορυφαῖον τῶν τότε παιδαγωγῶν Ραῖν. Περὶ τοῦ *Seminar*
τοῦ Ραῖν ἔγγραφεν εἰς τὸ ἑλληνικόν περιοδικόν Κλειώ τῆς Λειψίας
ἑξετάσεις ἐπὶ διδακτορικῇ ὑπέστη ἐν Ἰένῃ τὸ 1892, λαβὼν

Διπλῶμα
Ἰταλίου
ῥογχο.

δίπλωμα *cum laude* . Ἡ ἐναείσιμος διατριβή του *Gewöhnung und Gewohnheit* ἀναφέρεται ὡς μία ἐκ τῶν ὀλίγων πηγῶν εἰς τὸ

ὀμνυμένον ἄρθρον τοῦ Μεγάλου Παιδαγωγικοῦ Ἀρχικοῦ τοῦ Ραῦν, ὁ ἴδιος δὲ ῥαῦν ὑπὸ τὸ ἄρθρον του *Charakterbildung* μετὰ τῶν συμβουλευτικῶν πραγματειῶν ἀναγράφει καὶ τὸ ἔργον τοῦ κ. Κουρτίδου.

Ἐπιστρέψας εἰς Ἑλλάδα κατ'ἀρχὰς ἐδημοσιογράφησε. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν θεατρικὴν κριτικὴν προσέδωκεν ἐπιστημονικὴν πῶς μορφήν, τῇ προτάσει τοῦ Δημ. Κορομηλά ἐκλήθη εἰς τὴν Δραματικὴν σχολὴν τοῦ Ῥοδείου Ἀθηνῶν, ὡς διάδοχος τοῦ παθόντος Γ. Βιζυηνοῦ. Ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐδίδαξε ψυχολογίαν τῶν συναισθημάτων καὶ τῆς ἐκφράσεως αὐτῶν, αἰσθητικὴν καὶ δραματολογίαν. Βραδύτερον διὰ τὰ μαθήματα ταῦτα ἐκλήθη εἰς τὴν Βασιλικὴν δραματικὴν σχολὴν, συνεργασθεὶς μετὰ τοῦ Θωμᾶ Οἰκονόμου καὶ Σ. Στεφάνου. Πρὸς ἐξέγερσιν τοῦ ἀναταφάντος ὑπὲρ τῶν ψυχολογικῶν ζητημάτων ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐκάρτε διαλέξεις εἰς τὸν Πarnaσσόν: ψυχολογία τοῦ κατ'ἐκάστου βίου, Ταξοίδια εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς, περὶ ὀνείρων κτλ. Τῶν διαλέξεων τούτων μακρὰ περιλήψεις εὐρίσκονται εἰς τὰς ἐφημερίδας τὰς τότε, ἰδίως εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὴν Ἔστίαν.

Κατὰ πρότασιν τοῦ Ν. Μπότσα ἐκλήθη τὸ 1897 ὡς καθηγητῆς εἰς τὸ Ἀρσάκειον. Ἐδίδαξε ψυχολογίαν, διδασκτικὴν καὶ παιδαγωγικὴν ἐπὶ μακρὰ ἔτη, μέχρι τῆς προαγωγῆς του εἰς Διευθυντὴν τοῦ Διδασκαλείου Πειραιῶς.

Ἡ ὄργανωτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Αἰ Ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου ἐξέλεξε αὐτὸν ὡς εἰσηγητὴν τοῦ τμήματος τῆς γυναικείας μορφώσεως, ἡ δὲ εἰσηγήσεις αὐτοῦ ἦτις ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς τεῦχος ὑπὸ τὸν τίτλον " Ἀγωγή τῆς γυναικός " εἶναι ἴσως ἡ μόνη πρ' ἡμῶν πλήρης ἐπισκοπήσεις τῆς γυναικείας μορφώσεως ἀπὸ

τοῦ θήλεος νηπίου μέχρι τῆς κοινωνικῆς ἀρώσης γυναικός.

Ἐν τῷ ματαξὺ ἐξηκολούθει καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἐργασία. Τότε ὑπὸ τοῦ Πράγερ καὶ τῶν ἀμερικανῶν παιδαγωγῶν εἶχεν ἀρχίσει αἱ μελέται περὶ τοῦ βρέφους καὶ τοῦ νηπίου. Εἰς τὴν ἐπετηρίδα τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως τοῦ Μπουκουβάλα ὁ Κουρτίδης ἔγραψε τὴν πρώτην χρονολογικῶς εἰς τὴν γλῶσσάν μας μελέτην περὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδίου. Τὴν προσοχὴν τοῦ εἴληυσε καὶ ἡ ψυχολογία τοῦ παιδίου, καὶ ἐν τῇ "Ψυχιατρικῇ καὶ νευρολογικῇ Ἐπιθεωρήσει τοῦ Βλαβιανοῦ ἐδημοσίευσεν τὴν πραγματείαν "ψυχοκρίσεις ἐν τῷ σχολείῳ". Πρῶτος ἐκίθη παρ' ἡμῶν ἐπραγματεύθη ἐκ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως τὸ ζήτημα τοῦ ἐντελεσμοῦ τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ τῶν μνημονικῶν τύπων. τῆς μελέτης ταύτης τὸ πρῶτον μέρος ἀνεγνώσθη εἰς τὸν ὑπὸ τὸν ἀείμνηστον Κυβερνήτην Στέφανον Διδ. Συλλογον, τὸ δὲ ὅλον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Δελτίον τοῦ Διδ. Συλλόγου, εἶτα ἐξ συμπληρωμένου εἰς τὴν Ψυχιατρικὴν ἐπιθεώρησιν καὶ ἐξ αὐτῆς εἰς ἴδιον τεύχος ὑπὸ τὸν τίτλον : Πνευματικὴ καὶ ἰδιοφυΐα, αἰτίαι αὐτῶν καὶ σημασία ἐν τῇ αἰσθητικῇ καὶ τῇ παιδευτικῇ." ὅλων ν' ἀνεξήγητους ὁρῶμεν διδακμαλίας τῶν φυσιογνωστικῶν μεθόδων παρ' ἡμῶν, κατὰ τὰς νεωτέρας μεθόδους, τῇ συνεργασίᾳ καθηγητῶν τῶν φυσιογνωστικῶν παρέδρασε καὶ διέσκευσε τὸ βιβλίον τοῦ Μπουγερμανν, τὸ ὅποτον συμπληρωθέν ἐξ ἑλληνικῶν μνημογραφικῶν περὶ ἑλληνικῶν ἰχθύων, ἑλλ. χελώνης κτλ. ἐπετέλεσε ὁγκώδη ἔργον ἐξ ὑπερεξασκίων σελίδων, εὐεργετικὸν βοήθημα εἰς τοὺς διδάσκοντας. Μόνος δὲ δι' ἐπιμέλειαν ἐργασίας συνέγραψε τὰ Ἐπιθεωρήματα διδακμαλίας τῆς φυτολογίας κατὰ τὰς βιολογικὰς ἀρχὰς καὶ ἐν συνδέσει πρὸς τὸν σχολικόν κήπον. Τὴν ἀξίαν τοῦ βιβλίου τούτου ἀρμελιώτερος νὰ κρίνῃ εἶναι ὁ ἐκ τῶν ἀκαδημαϊκῶν κ. Ι. Πολίτης, καθηγητῆς τῆς βοτανικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, θερμῶς ἐκφρασθεὶς περὶ αὐτοῦ ἐν συμβουλίῳ τοῦ Ἐπιμετριοῦ τῆς Παιδείας.

Ἐπὶ τῶν ὀργανισμῶν τῆς Σχολῆς τῶν ἀπύρων παιδῶν

τοῦ Παρνασσοῦ. Εἰς αὐτόν δὲ ὡς εἰδικὸν κοσμητορὰ ἀνετέθη ἡ συγγραφή
τῆς ἱστορίας τῆς σχολῆς ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τῆς, καὶ ἡ με-
λειτη περὶ τοῦ Βασιλεῖδου τοῦ ποιητοῦ, τοῦ σχεδόντος τὴν πρωτοβουλίαν
τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς .

Ἐξακολουθῶν τὰς ψυχολογικο-παιδαγωγικὰς μελέτας τοῦ ἐφημερι-
στῆ εἰς Ἑκπαιδευτικὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ Ζαμάνη τὴν πραγματεσίαν
Ἐὐφροσύνη περὶ τὰς παιδείας.

Αἱ μελέται τοῦ περὶ τῆς ψυχῆς τῆς γυναικὸς ἡγάγον αὐτὸν εἰς
σειρὰν διαλέξεων ἐν τῷ Παρνασσῷ, τῷ Λυκαίῳ τῶν Ἑλληνίδων, κλπ. περὶ
γυναικὸς : Διαφέρει ψυχικῶς ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα; ἡ γυναῖκα
ἐνώπιον τοῦ κινδύνου, τὸ δὲ ζήτημα τῆς κληρονομικότητος ἐπραγμα-
τεύθη εἰς δύο διαλέξεις: Ἡ μητέρα τοῦ Γκαίτε καὶ ἡ μητέρα τοῦ Βύ-
ρωνος. Ἡ ἰταλὶς ἰατρός καὶ παιδαγωγός Μαρία Μοντεσσόρη μετὰ ἐπι-
στημονικῶς τὰς βῆσεις τῆς νηπιαγωγικῆς ἐγωγῆς καὶ διδα-
σκαλίας, τὸ δὲ σύστημα τῆς ἀντικατάστασις τοῦ Φρόμπελ. Παρακολου-
θῶν καὶ ἐν τούτῳ τὰς νέας τάσεις παρὰ τὸν ἄνθρωπον τῆς Ἀμερικαν-
νίδος *Fiolker* περὶ Μοντεσσόρη, μετὰ εἰσαγωγῆς τῆς συγγραφῆς, Πλὴν τοῦ-
των διεσκεύασε καὶ ἐξελλήνισε κληρῶν ἄλλων ἔργων, εἰς τὴν Ἑγίει-
νήν τῆς ψυχῆς τοῦ Φεῦχτερελέμπεν, μετὰ εἰσαγωγῆς, τὸ κατὰ τὸ ἡμισυ
πρωτότυπον " πρῶτα βήματα τῆς ἀνθρωπότητος " τὴν βιογραφίαν τοῦ
Οὐασινγκτόντος κτλ. Ἡ παιδαγωγικὴ δὲν εἶναι μόνον ψυχρὰ ἐπιστήμη
τοῦ σπουδαστηρίου. Ὁ παιδαγωγός πρέπει νὰ ἔχη τὸ χέρισμα ν' ἀνάψῃ
τὸ θεῖον πῦρ εἰς ἑκατοντάδας καρδίων. Τὸ χέρισμα τοῦτο φαίνεται
ἔχων ὁ Ἄρ. Κουρτίσης, ἀσκήσας τὴν παιδαγωγικὴν ὡς κοινωνικὴν λει-
τουργίαν. Χαρακτηριστικὸν δὲ εἶναι τὸ χωρίον ἐνός βιβλίου σου,
εἰς τὸ ὁποῖον τὴν ἐπιστήμην παρομοιάζει ὡς τὸ ὀλόθρον καὶ ὀλο-
κάθαρον νερόν, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς, φθάνει, διαχτυλού-
μενον, μέχρι τῶν πενιχρότερων καλυβῶν τοῦ λαοῦ.

Πλήρη πίνακα τῆς ἐργασίας τοῦ ἀειμνήστου αὐτοῦ ἐπιστήμο-
νος λογοτέχνου, φιλολόγου, φιλοσόφου καὶ παιδαγωγοῦ κατώρθωσε νὰ
καταρτίσῃ περὶ ἧς δὲ ἀναγράφω τὰ σχετικὰ ἐν καιρῷ

Περὶ τοῦ Ἀριστοτέλη Κουρτίσου εἶχεν ὑπεβληθῆ ὑποψηφιότη-
τος ὡς Ἀκαδημαϊκοῦ διὰ τὴν ἔδραν τῆς φιλοσοφίας καὶ Παιδαγωγίας.

Δ. Γρ. Καμμοῦρογλου.